

A MAGYAR ZSIDÓSÁG EGYSÉGES SZERVEZETE.

ÍRTA:
FRIEDMANN ILLÉS.

A SZERZŐ TULAJDONA.

VÁGÚJHELY, 1911.
NYOMATOTT HOROVITZ ADOLF KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

Előszó.

A jó Isten segítségével negyedik füzetemet nyújtom át íme a magyar zsidóság értelmiségének.

„A zsidó vallás a modern korban,” „A Vártán” és „Der Zionismus im Geiste des Judentums“ után a jelen dolgozatban veszem fel a küzdelmet az igaz zsidóság magyar zsidó ellenségeivel, álprófétáival.

Törekvésem most is az, ami volt: a tiszta, semmi pártpolitika által meg nem zavart igazság világosságával megvilágítani az álpróféták zsidótlan céljait, megmutatni a magyar zsidóság jobbainak, el nem fogúit fiainak az örvényt, amelybe ezen hamis próféták szépen hangzó jelszavaikkal azt sodorni akarják, megállítani őket a lejtőn, amelyre azok vezetése révén jutottak, megmenteni a zsidóságot veszedelmes barátaitól és megmenteni a zsidóság becsületét és jövőjét.

Hogy mennyire fog ez nekem sikerülni?

*Tudom, nem **egy** embernek való munka ez. De hát „nem áll rajtad, hogy a munkát bevégezd, de az sem szabad, hogy fölmentődjél tőle.” (Aboth II. 21). És azon fogadtatás után, amelyben eddigi irataim a zsidóság értelmisége részéről részesültek, remélem, hogy szózatom nem lesz a pusztában elhangzó szó.*

„Nem szunnyadoz és nem alszik Izrael őrzője.” (Zsoltárok 121, 4). Él még Izrael Istene és dobog még zsidó szív.

Az újkor szabadságszele kissé elbódította testvéreinket. Azt hitték, hogy megtalálták azt, ami után évszázadokon át epedeztek. Hiszen szabadok lettek! És a szabadság olyan édes. Ámde a zsidó szív a szabadság közepette is megérezzi azon ürességet, amelyet egy bizonyos valaminek kiköltözködése hátrahagyott benne, – ürességet, amelyet a kornak semmiféle vívmánya kitölteni nem bír. És amint a mély sötétben is felismeri a barát a barátot bizonyos jelszó hallatára, úgy kell hogy rezgésbe hozza .a zsidó szívet a zsidó igazság szózata, rezgésbe, amelytől megújhodik, hogy ismét zsidó legyen a zsidó, szívben, érzésben, hitben és erkölcsben.

Igen, él Izrael Istene és dobog még a zsidó szív és ha nem is bírod a munkát elvégezni, tétlenül félre állnod nem szabad,

Vágújhely, 5671. Ijar hó.

A szerző.

A magyar zsidóság egységes szervezete.

„Ti egynek nyilvánítottatok engem,
– szólt Isten Izraelhez – én is egynek
nyilvánítlak titeket.” (Talmud Berachot,
6, a. és Chagigah 3, a).

Évtizedek óta foglalkoztatja a szervezet kérdése a magyar zsidóságot. De eredménytelenül. Annyira, hogy nem csak, hogy a kérdés megoldva nincs, de még csak az első lépést sem tette meg a zsidóság a szervezet felé. Azaz tett lépést, de nem előre, hanem hátra. És ezt is szerencsétlenül. Mert léphet az ember hátrafelé is és azért nem lesz belőle nagyobb baj. Ha t. i. h á t r á l v a lép hátra. Mert ha hátrafelé lépve is előre, a helyes irányba néz, előbb-utóbb fel fogja ismerni, hogy nem csak, hogy nem közeledik a kívánt cél felé, hanem még távolodik tőle és jóvá teszi a hibát. Nem úgy, aki arccal fordult hátra és így halad. Ez nagy baj. Mert ez abban az irányban keresi a célt, ahol nincsen és tovább haladva azt hiszi, hogy előre halad a cél felé és nem veszi észre, hogy mindaddig, amíg meg nem fordul, azaz amíg meg nem változtatja az irányt, minden lépéssel, amelyet – hite szerint – előre tesz, eltávolodik a céltől.

A hazai zsidóság is hátrafelé lépett. De arccal hátra felé fordulva. Mert az irány, amely felé a kon-

gresszussal fordult, nem a cél, t. i. a szervezet felé vezet, hanem ellenkezőleg: el vezet tőle. És a magyar zsidóság helyes irányít»), őszinte, igazságos vezető nélkül, sajna! azt hiszi, hogy azóta előre halad, holott minden lépéssel, amelyet a kongresszus óta tett és tesz, csak távolodik a kívánt céltől.

Oh, hogy nem látja, hogy az út, amelyen a vezetők félrevezetése és a fizetett claque-had hangos tapsa mellett előre halad, nem a szervezet felé, hanem ellenkezőleg, el vezet tőle, egészen ellenkező irányban el.

Ezen félrevezetők a fizetett tapsolók segédkezése mellett – könnyelmű orvos módjára – évek hosszú sora óta egy- és ugyanazon szerrel kezelik a magyar zsidóság” egyébiránt gyógyítható betegségét a legcsekélyebb eredmény nélkül. Mert lelkiismeretes orvos tisztában lesz ilyenkor, hogy vagy a diagnosisban tévedett, vagy nem a megfelelő gyógyszert választotta és iparkodik a mulasztást jóvá tenni.

Miért nem tudta a magyar zsidóság annyi idő alatt a szervezetet megalkotni?

Furcsa, senki sem veti fel ezen kérdést. A vezetők folytatják az eddigi módszert. Nem ejti őket gondolkodóba az eddigi kísérletezés teljes sikertelensége. Folytatják az eddigi dikciózást, memorandumírást, miniszterjárást és a cikkezés minden műfaját. Pedig látják, hogy mindezekkel eleddig nem érték célt. Azért csak folytatják – mint a lelkiismeretlen orvos – olyan eredménnyel mint eddig. Hát meddig fogja még ezen vezetők csődbe jutott bölcsessége a magyar zsidóságot vezetni? Valóban ideje, hogy valahára megismerjük az eddigi kísérletezés sikertelenségének okát, hogy megtudjuk, hogy úgy, ahogyan a vezetők a szervezetet eddig megalkotni akarták, a hazai zsidóság jó szerencséjére megalkotható nem volt és megalkotható nem is

lesz és hogy megismerjük az egyesegyedül helyes utat, amely a szervezet felé vezet.

Miért maradtak az eddigi kísérletezések eredménytelenül?

Minden szervezet eszméjének az alapja azon törekvés, amelyben a külön álló egyedek egyesülnek, hogy valamely mindegyikük által kívánt célt elérjenek, amely cél megvalósítása mindnyájuknak akarata, iparkodása. Ezen eszme volt az alapja az emberek minden szervezkedésének a legrégebb és legrövidebb egyesüléstől a modern államig és ezen eszme nyilvánul meg a mai társadalom megannyi osztályának és rétegének szervezkedésében és testületekké való tömörülésében.

A szervezkedés vagy annak befejezése: a szervezet alap gondolatának megismerése után valóban nem azon kell csodálkoznunk, hogy miért nem tudta a magyar zsidóság annyi év alatt a szervezetet megteremteni, hanem inkább azon, hogy hogyan gondoltak, hogyan gondolhattak szervezetre a hazai zsidóság mai szétagoltságában, a pártok széthúzása, viszálykodása és harca közepette? Hol van itt közös cél, amelynek megvalósítása érdekében szervezkedjenek? Melyik az eszme, amely felé a magyar zsidóság pártjai egyesült erővel törekedjenek?

Egységes szervezet a magyar zsidóság mai alakulatában, amíg t. i. a szakadás fennáll, merő képtelenség. *Contradictio in adjecto*.

De nézzük meg közelebbről a szervezetet, amelyet megvalósítani akartak.

Szó volt és van, először: egységes szervezetről a különböző pártok hozzájárulásával, másodsor: egységes oktrojált szervezetről és harmadszor: kettős, vagyis külön szervezetről.

Az egységes szervezetet a „szembenálló pártok

hozzájárulásával a mai viszonyok között merő képtelenségnek ismertük meg. Hiányzik a legelső alapfeltétel. És az orth. párt hozzájárulása teljesen ki is van zárva.

Azok, akik a szervezetet illetőleg „a magyar zsidóság szervezetének betetőzéséről” szóltak, ezen tetőzetet valóban a levegőben akarták felállítani, mert alapja, falazata nincsen.

Az oktrojált egységes szervezet eszméje csúnya, de teljes világításban tünteti fel a neológ vezetők törekvését első fellépésük óta a mai napig.

Ha korunk történetének írója majdan kutatni fogja a neológ vezetők ténykedéseinek indító okait, a kényszer szervezet eszméjében meg fogja azokat találni. Ez megmagyaráz mindent. Mert hogy a kongresszus határozatai között vannak olyanok is, amelyeket hitéhez és hitbéli meggyőződéséhez hű zsidóság nem fogadhat el, – érthető. Ők nem hithű zsidók. Elvégre elég nagy azok száma, akiknek hite nincs. Nekik tehát ezen határozatok teljesen megfelelnek. De ha nekik hitük nincs: mit akarnak azoktól, akik igenis hisznek és csakis hitükben és hitükért akarnak élni? Miért akarnak azok fölött uralkodni? Miért akarják azoknak lehetetlenné tenni, hogy hitük és vallási meggyőződésük szerint éljenek? Miért akarják lelkiismeretüket béklyóba vetni? Mert hát mi más volna a kényszer szervezet célja, minthogy az egész magyar zsidóság hitélete fölött azok uralkodjanak, akik a hatalom megkaparításában ügyesebbek és kedvezőbb helyzetben vannak, hogy aztán ők diktáljanak vallási életmódot a szerencsétlen áldozatoknak, ők, akik minden vallást megvetnek, gyűlölnék.

A zsidóság, akinek a mások türelmetlensége annyi könyvébe és vérébe került, bizony megtanulhatta volna azt, hogy ne legyen türelmetlen. De, sajna! a vallás

gyűlölöi még türelmetlenebbek a vallásos ember és még fanatikusabb gyűlölettel viseltetnek a vallási élet minden megnyilatkozása iránt, mint a legfanatikusabb domokos páter a másvallásbelivel szemben.

De hát – hála Izrael Istenének – a szervezet oktrojálásához végrehajtó hatalom kellene és a kormánynak mindenkor van elég belátása és tudja, mi lappang az ilyen szervezet mögött. Nem ejti meg az eléje kerülő memorandumok rabulisztikája, piszkolódása, denunciálása, sem a mézes-mázás szavak és ígéreték. Jól tudja a kormány, hogy a kényszer szervezet nem megnyugvást, békességet és fejlődést, hanem a legelkeseredettebb háborúságot és züllést hozná a magyar zsidóság felekezeti életébe és van annyi lelkiismerete, hogy a legszívósabb szorgalmazásnak is ellentálljon, amiért is remélhető, hogy a kényszerszervezet soha – soha megvalósulni nem fog.

A kettős vagy külön szervezet pusztá említése is bűnös merénylet az összzsidóság ellen. Kell még bizonyítani is a zsidóság egységét? Ha az egységes szervezetet jelenleg merő képtelenségnek, a kényszer szervezetet pedig igazságtalan és veszedelmes erőszakoskodásnak ismertük meg: a külön szervezkedés egyike a legnagyobb bűnöknek, amelyeket a zsidóság ellen valaha elkövettek.

A szakadás – az tény – a kongresszus neológ vezetőinek erőszakoskodása folytán bekövetkezett és bekövetkeznie kellett. Ámde a szakadást intézményileg állandósítani: igen-igen nagy bűn volna. Nem létezik és nem is képzelhető előny, amelynek érdekében a szakadást maradandóvá tenni szabad volna. Még ha tényleg szó lehetne kétféle zsidóságról, akkor is a legszentebb kötelessége volna minden népét igazán szerető zsidónak, hogy minden lehető elkövessen az

elválasztó ék eltávolítása érdekében. Annál kevésbé szabad a magyar zsidóság meghasonlását a végietekbe vinni, mikor tulajdonképpen a helyesen bekövetkezett szakadás mellett is – egy a zsidóság.

Tisztázzuk a kérdést.

Hogy is áll tulajdonképpen a szakadás ügye vallási szempontból?

A kongresszuson olyan határozatokat erőszakoltak ki a neológ vezetők, a melyeket z s i d ó zsidóság nem fogadhatott el. És minthogy a józanabb elemek minden fáradozása, hogy a kongresszust jobb belátásra bírják, hiábavalónak bizonyult, bekövetkezett a szakadás. A kongresszus neológ névleges többségével szemben orthodox párttá alakult a magyar zsidóság többsége. Ezen szakadás logikai következménye pedig az volna, hogy legyen egy orthodox párt, amelynek tagjai orthodoxok, hithű zsidók és legyen egy neológ párt, amely csupa neológ, vallásújító, vallását reformáló zsidókból álljon. És mit látunk a valóságban? Vannak o r t h o - d o x h i t k ö z s é g e k , amelyek vallási intézményei a követelményeknek többnyire megfelelnek és vannak n e o l ó g h i t k ö z s é g e k , amelyek vallási intézményei vallási szempontból túlnyomó részben nem kifogástalanok. De minthogy nem a hitközségek máról holnapra megváltoztatható jellege, hanem a zsidó egyedek zöme alkotja a zsidóságot, az egyedeket nézve látjuk, hogy a szakadás – fikció.

Vannak valódi és igazán hithű orthodoxok és vannak meggyőződésbeli vallásnélküli neológok és a két szélsőség között a zsidóság egyedei helyezkednek el, kiki közelebb az egyik vagy a másik irányhoz, tekintet nélkül arra, vajjon orthodox vagy neológ hitközségnek a tagjai. Vannak orthodox hitközségi tagok, kik szélsőségi neológok és mégis orthodoxok, vagy azért, mert

nincs lakóhelyükön neológ hitközség, vagy valamely más okból, de semmi esetre sem vallási meggyőződésből. Viszont ép úgy vannak zsidók neológ hitközségek kebelében, kik épenséggel nem neológok, de minthogy nincs ott orthodox hitközség, a neológ hitközségnek tagjai. Hát hol van itt a határvonal? Ki képes megállapítani, kinek-kinek mennyi a zsidó volta, zsidó hite és érzése? Ki vállalkozik itt az osztályzásra? Ki meri állítani, hogy zsidó, aki szívvel-lélekkel zsidó, azért, mert keresete, kenyere olyan helyhez köti, ahol csak neológ hitközség van, vagy kenyere pláne magához a neológ hitközséghez láncolja, hogy ez a zsidó vallási szempontból csekélyebb értékű, mintha orthodox hitközség kebelében szentelné életét Istennek? Vagy ki meri állítani, hogy orthodox hitközség tagja, aki minden, csak nem orthodox, kedvesebb a jó Isten előtt, mint testvére és elvtársa, aki mint neológ hitközségi tag nem törődik a vallással?

A szakadásnak tehát csupán a hitközségek vallási intézményeire van kihatása, amennyiben az orthodox hitközségek vallási intézményei biztos alapon állanak és a vallás követelményeinek többnyire meg is felelnek, míg a neológ hitközségek vallási intézményeinek vallási jellege a mindenkori képviselőtestület és végső konsequenciájában a községkerület vallási felfogásától függ. De magára a zsidó egyénre nem.

Mi következik tehát ebből? Az, hogy v a n n a k két f é l e hitközségek, de zsidóság csak egy van. És ezért bűnös merénylet volna a zsidóság ellen, újabb éket ütni az egységes zsidóság testébe, (mert egy ék sajnos már van) a kettős szervezet által. Mert ez által a teljes szakadás veszélye, amely most még könnyen elhárítható, teljesebbé és következményeiben végzetesebbé válnék, amit jó zsidó lelkű zsidó nem akarhat.

Ha a szervezet tehát a három említett forma egyikében sem valósítható meg, más módon pedig szervezetről szó sem lehet, – a szervezet kérdését teljesen és végleg el kellene ejteni. Ámde ezt nem szabad tennünk. A szervezet hiánya igen nagy baj, amely baj megszüntetése a zsidóság becsületbeli kötelessége. De ha keressük a baj orvoslásának módját és nem találjuk meg, a lelkiismeretes orvos módszerét kell követnünk. A lelkiismeretes orvos, ha huzamosabb időn át kezeli a beteget és eredményt elérni nem tud, tisztában lesz azzal, hogy az eddigi kezelés hibás volt és iparkodni fog a hibát jóvá tenni, hogy a kezére bízott beteget meggyógyítsa. És ha ezen egyes-egyedül helyes módszert követjük, meg fogjuk látni, hogy a magyar zsidóság betegsége kezelési sikertelenségének az oka a diagnosis hibás megállapítása. Beteg zsidóságunk kezelő orvosai, a neológ vezetők, a betegség tünetét, a szervezet hiányát tekintették a betegségnek és ezt akarták és akarják gyógyítani. Minden áron meg akarták és akarják a szervezetet alkotni. És ez a hiba. Mert a szervezet hiánya nem a betegség maga, hanem más bajnak a tünete, a valódi betegségnek symptomája csupán, amely a betegség meggyógyításával önként szűnik majd meg. Ezért maradt sikertelen a szervezet megteremtésének minden kísérlete, mert magát a betegséget nem is ismerték, minél fogva annak gyógyítását meg sem kísérelték.

Keressük tehát a tulajdonképeni bajt, a betegség forrását. És pedig keressük az orvos módszerével, a betegség jelenségeinek vizsgálásával, lévén a symptoma a legbiztosabb vezető a betegség megismerése útján.

Tehát. A magyar zsidóság beteg. Nincs szervezete és lehetetlen a szervezetet megteremteni. Ez kórtünet. **Sajnos tünete** egy lappangó betegségnek. Keressük

tehát a betegséget. Miért nem tudjuk a szervezetet az egész magyar zsidóság hozzájárulásával megcsinálni? (Mert másmilyen szervezet nem jöhet tekintetbe). Mi akadályozza a zsidóság hozzájárulását? Miért nincs a szervezet megvalósításában közmegállapodás? Mert nincsen egységes törekvése a magyar zsidóságnak, azaz mert nincs egységes zsidóság: ez a betegség! Itt van a baj! Mert z s i d ó s á g csak e g y l e h e t ! Mert csak e g y z s i d ó s á g van! És íme, pártok széthúzása fenyegeti ezen egységet. Ez valóságos betegség. Itt kell gyógyítani. Egyesíteni kell a széthúzókat. És ha van ék, amely az egyesülést akadályozza, távolítsuk azt el és a magyar zsidóság meg van mentve. – Ez a cél, amelyet el kell érünk: a p á r t o k e g y e s í t é s é t .

Íme, megtaláltuk a betegséget: a széthúzást és a gyógyszert: az egyesülést. Keressük már most az egyesítés lehetőségét, módját.

Két módja van az egyesítésnek. Vagy elfogadjuk a két párt egyikének az álláspontját az egyesülés alapjául, vagy – ha ez lehetetlen – keresnünk kell egységes alapot, amelyen az egész zsidóság egységesen és békésen megfér.

Elfogadható-e a két párt egyikének az álláspontja egy egységes zsidóság alapjául? Menjen-e át a neológ zsidóság az orthodoxok táborába, avagy legyenek az orthodoxok neológokká?

Ezen kérdés eldöntése attól függ, vajjon helyes-e az egyik vagy a másik felfogás az igazi zsidóság és ennek szelleme szempontjából. Nézzük.

Mi az orthodoxia alapelve? A vallás hű megőrzése. Helyes. De megfelel-e a magyar orthodox zsidóság ezen elvnek? – Mondjuk ki bátran és nyíltan: Nem felel meg. És nemcsak, hogy nem felel meg, ha-

nem a legeklatásabb példáját mulatja annak, hogy mennyire lehet a legszentebb elvet, a legmagasztosabb eszmét is tönkre silányítani, ha a vezetők gyámoltalanok, ha híján vannak az egyenes, becsületes őszinteségnek, a megalkuvást nem ismerő igazságosságnak, amelyen a vallás épülete nyugszik, ha pártpolitikát hoznak be a vallás körébe, politikát, amely minden vallás megrontója, legveszedelmesebb mótelye. Mit ér az orthodoxizmus elve, ha megfertőzi a pártpolitika hazugsága? Mit ér az elv, hogy ha a vallási élet megrontását eredményezi, holott azt támogatnia kellene? Ne keressünk más hibákat, hanem kérdezzük meg az orthodoxiát, hogy milyen legyen a rabbija? Eltekintve attól, hogy az egyik része azt kívánja, hogy rabbiját a világi tudományok teljes hiánya díszítse, míg egyes orthodox hitközségek dr.-rabbik kezére bízzák hitéletüket, ezen szélsőségi felfogásoktól eltekintve, maga a hivatalos orthodoxia ebben a tekintetben a lehető legszégyenletesebb álláspontot foglalja el (ha ugyan elvi tojás-táncát álláspontnak lehet nevezni), ami annak a következménye, hogy a vezetőség azon retrográd elemektől vezettetni magát, amelyeket követni ugyan nem akar, de mégis követi őket. Úgy-e bár, furcsa helyzet. És ezt látjuk az egész vonalon. A rabbitól a hivatalos orthodoxia is megkívánja, hogy „mívelt” legyen, de tiltja, hogy míveltséget szerezzen. Tegnap még üldözte a szerencsétlen bachurt, mert nem tudta, vagy jelleménél fogva nem akarta titokban tartani, hogy „olvas” és ma tetszéssel fogadja, hogy „modern” próba-hit-szónoklatával sikert aratott. Mívelődni tehát nem szabad, de míveltnek lenni – nem bűn. Sőt: okos dolog. Vallásos tanítók neveléséről nem gondoskodik az orthodoxia. Mert hiszen ezzel amellet bizonyítana, hogy **lehet az ember mívelt és vallásos. Ezt pedig csak hinni**

lehet, de mondani – Isten ments! Azonban a neologia emlőin nevelt tanítótól megköveteli a vallásosságot. Pedig ez is művelt. Gyermekai nagy hányada a középiskolákat látogatja, de a középiskolai hitoktatásról gondoskodni szerinte teljesen felesleges valami. Hiszen aki a középiskolát látogatja, úgy sem zsidó többé. A vezetők chaszidäusi része szívből megveti a vezetőség műveltebb részét, de szemben hízeleg neki. Ez pedig színleg behódol amannak, de a gyakorlatban modern akar lenni. Az ilyen játék az elvekkel minden lehet, csak zsidó nem. Annak a zsidóságnak, amelyet Isten J e s u r u n-nak, a nyílt egyenességnek nevezett el, annak soha sem szabad arról megfélelkeznie, hogy az Isten pecsétje – Igazság.

A magyar zsidó orthodoxia, sajna! nem lehet az egyesülés alapja.

De annál kevésbé lehet ez a neologia álláspontja. Mert míg maga az orthodoxia elve helyes és csak a megvalósítás módjában van a hiba, a neologia elvét maga a neologia is tagadja elméletben és csak a gyakorlatban valósítja meg, már pedig ilyen alapra igazán nem lehet építeni.

A neologia ugyanis azt mondja, hogy álláspontja zsidó álláspont. Annyira, hogy tagadja, hogy közte és az orthodoxia között lényeges differencia volna. Ám a szervezeti szabályzata alapján kialakult gyakorlat mutatja, hogy közte és az orthodoxia között igenis van lényeges különbség, még pedig nagyon is lényeges.

A hitközségek célja – a neologia felfogása szerint is – a vallási élethez szükséges intézmények létesítése és fentartása. Ha pedig ezt a neologia elismeri, azt is el kellene ismernie, hogy okvetlenül kell valamely tényezőnek léteznie, amely meghatározza, hogy milyeneknek legyenek ezen intézmények és hogy a kívánalmak-

nak megfelelnek-e vagy sem. És ez a tényező – az egyenes és becsületes észjárás szerint – nem lehet más, mint maga a vallás, vagyis a vallás törvénykönyve, a Sulchan-Aruch és ennek élő megtestesítője, a rabbi. Mert józan ésszel mindenkinek el kell ismernie, hogy sem vagyon, sem diploma, sem rang, sem társadalmi állás nem jogosítja fel az embert arra, hogy a vallási intézmények v a l l á s i mivoltát illetőleg véleményt mondhasson. A neologia szervezeti szabályzata azonban a Sulchan-Aruch-t nem nevezi meg azon tényezőként, amelynek a vallási intézményeknek meg kellene felelniök, a rabbit pedig – vallási kérdésekben is – olyan fórumnak veti alá, amely vallási kérdésekben nem illetékes. Ennek folyománya az a tény, hogy a neológ hitközségek vallási intézményei túlnyomó részben a kívánalmaknak nem felelnek meg és így a hitközségek sem felelnek meg tulajdonképeni céljuknak, amiért is világos, hogy a neologia sem lehet a zsidóság egyesülésének alapja.

Ha tehát a meglevő két párt egyike sem nyújthat alapot az egyesülésre, keresnünk kell alkalmas alapot, amelyen az egyesülés lehetséges legyen. És ez az alap meg is van. Hiszen ki nem ismeri a rosszul begombolt kabát ki- és újból való begombolásának okos elméletet? Vissza kell mennünk oda, ahol a hiba történt és csináljuk meg a dolgot előlről az elkövetett hibák elkerülésével. Mert csakis az elkövetett hibák elkerülésével lehet hibákat jóvátenni. Nem pedig – mint a neológ vezetők szervezeti kísérletezéseinek kudarca is mutatja – új hibák elkövetése által. A kongresszuson rosszul kezdődött a kabát begombolása: térjünk tehát vissza a kongresszus előtti alaphoz. Egységes volt akkor a zsidóság: maradjon meg egységesnek és azt, ami az

egységet megbontotta – küszöböljük ki. A kongresszus a hitközségi vallási intézmények vallási alapjának megjelölésében köntörfalazott és az egyesegyedüli lehetséges alap tüzetes, határozott és becsületos megnevezése helyett, bizonytalan, olyan ha „akarom vemhes”-féle, minden irányt befogadó, minden újítási velleitásnak tág teret nyitó megjelöléssel élt, a rabbit pedig vallási kérdésben is egy esetleg vallásellenes laikusokból álló fórumnak vetette alá. Ezen hibákat kell jóvátennie a neologianak. A zsidó hitközségek vallási intézményeinek olyanoknak kell lenniök, hogy a vallási követelményeknek megfeleljenek. Itt semmiféle kertelésnek, hímezésnek-hámózásnak helye nincs. Vagy-vagy. Vagy hitközség a hitközség vagy nem az, de akkor nincs létjogosultsága. Ezt a hibát tegye tehát jóvá – első sorban – a neológ zsidóság vezetősége. Ezzel rálépett azon alapra, amelyet elhagyania soha nem lett volna szabad, mert ezen alap elhagyásával a zsidóság egységét megbontotta. És minthogy a neologia követte el a hibát, az ő becsületbeli kötelessége megteremteni az alapot az egyesülésnek és ha ezen becsületbeli kötelességét teljesíti, meg lesz az egyesülés, mert megszűnik a szakadás oka és ezzel megszűnik a szakadás is.

Igen ám! Csak hogy épen attól félnek sokan, hogy rabbinak korlátlan hatalma legyen. Ez hierarchia, klerikalizmus, tehát nagy baj volna.

Legyünk igazságosak. Azt józan ésszel és becsületos gondolkodással senki nem vonhatja kétségbe, hogy vallási ügyekben csakis a rabbi dönthet. Ha tehát meg akarják adni a vallásnak azt, ami a hitközségi életben a vallásé, okvetlenül el kell fogadnunk a rabbit a vallás képviselőjének. Az ellen pedig, hogy **ne** legyünk kiszolgáltatva a rabbik kényének-kedvének, **az ellen** védekezhetünk és védekeznünk kell is, úgy a

vallásosság mint a hitközszégi béke érdekében. Mert hát a rabbik emberek. És ember tévedhet. A csalhatatlanság elvét vallásunk nem ismeri el. Sőt. Még azon eshetőséggel is számol, hogy még a 71 tagból álló Synedrium, a zsidóság legmagasabb vallási fóruma is tévedhet. És – mi tagadás benne – az egyes rabbiknál nemcsak a tévedés, hanem – sajna – a szántszándékos hiba sincs kizárva. Hiszen nem egy hitközszég sínli meg elég keservesen rabbijának hibáit. Az egyik rabbit a mammon, az anyagi érdek vezérli minden ténykedésében és a „vagyonyszerzés eszközének” tekinti vallási hivatását, a másik meg „tekintélyt szerző koronává” alacsonyítja le magasztos állását és valóban sajnálatra méltó azon szerencsétlen hitközszég, amelyet ilyen rabbival vert meg a jó Isten. Kell tehát, hogy legyen forum, amelynél az ilyen rabbik garázdálkodása ellen orvoslást kereshet és találhat az illető hitközszég.

Van ugyan főlebbviteli fóruma úgy az orthodoxoknak mint a neológoknak. Csakhogy ezzel is úgy vagyunk, mint álláspontjukkal egyáltalában: az egyik sem felel meg. Az orthodoxok választott bíróságának meg kellene ugyan felelnie, de látjuk, hogy nem így van. Egy megfelelő bírósági döntésnek közmegnyugvást és békességet keli hoznia az elkeseredettség és gyűlölködés helyébe. A tapasztalat azonban mutatja, hogy a választott bírósági döntés után az elkeseredettség még általánosabb és a gyűlölködés még vadabb. Hogy miért van ez így? Bizonyára nem ok nélkül. De így van.

A neológok főlebbviteli fóruma épenséggel nem fogadható el. Laikusok nem bírálhatják felül a rabbi vallási döntését. A vallás tanainak alapos ismerése és őszinte vallásos meggyőződés nélkül vallási döntést felülbírálni akarni, valóban nevetséges valami. Komoly

zsidóság nem akarhatja vallását ilyen intézménnyel nevetségessé tenni.

Viszont komoly zsidóság nem riad vissza a mód keresésétől, hogy a rabbi vallási döntése, ha hitközsége abba belenyugodni nem akar, megfelelő és illetékes testület elé terjeszhető legyen, amely testület döntése meghozza a kívánt békességet, a megnyugvást. És ez a felebbviteli forum megteremtése nemcsak a hitközségek érdeke, de érdeke az maguknak a rabbiknak is. A hivatása magaslatán álló rabbik nem ijednek meg ténykedésük felülbírálasától. Ellenkezőleg. Jóleső tudat az, hogy a kételkedő meggyőződött eljárásának helyességéről. Azok a rabbik pedig, akiknek megfélemezésére szolgál az ilyen forum, jól vigyáznak majd magukra, ha intézkedésük nem lesz megfélebbezhetetlen.

Ne féljünk hát a rabbik hatalmától. Amíg a rabbik a vallás hű szolgálói, intézkedésük és ténykedésük csak áldást hoz a hitközségre. Ha pedig a rabbi ember lesz, gyarló, bűnös ember, legyen meg a forum a rabbi gyarlóságának ellensúlyozására.

A neologia becsületbeli kötelessége tehát, hogy meg tegye az első lépést a felekezeti béke felé, azon béke felé, amelyet elkövetett hibájával megbontott.

Nagyon szép, igen nemes és fölötte becses lépés az. Ezen lépésért majdnem érdemes volt elkövetni azon hibát, amelyet ezen lépéssel jóvá tesz. Tegye meg! Oh, tegye meg! Tartozik vele az annyi sebből vérző zsidóságunknak, zsidóságunk keserves, de dicső múltjának és – adja a Mindenható, hogy csak dicső jövőjének. A kongresszuson hiba történt Nagy hiba. Több évezredes történetünk csalhatatlan tanúbizonyosságot tesz amellet, hogy hiba történt. Mert a hasonló kísérletezéseket a legsúlyosabban ítéli el a történelem. És a történelem igazságos. Tegyéék hát jóvá az utódok

az atyák tévedését. Boldog azon gyermek, aki elhunyt atyja botlását jóváteheti és sírját a hozzátapadó szégyentől megszabadíthatja. Tegyéek hát meg, oh! tegyéek meg.

Tegyék meg, oh! tegyéek meg ezen első lépést és nyomban utána a másodikat: a r a b b i s z e m i n á r i u m i r á n y á n a k m e g v á l t o z t a t á s á t .

Valóban hiába mondják, hogy nem történnek csodák. Mert ha mi sem csoda, az sem, hogy az ókori népek forgataga nem sodorta el a zsidóság maroknyi népét és az sem, hogy a zsidóság túlélte a hosszú, sötét középkor borzalmait, hogy elkerülte a halált, amely évszázadokon át folyton kinyújtva tartotta feléje hideg karjait, ha mindez nem csoda: valóban csoda az, hogy a szemináriumból kiáradó szellem tömegesen nem vitte még testvéreinket a felekezetnélküliségbe. Hiszen szemeink láttára történik a csoda, hogy „a hordót összetörik és a bor nem folyik ki belőle”. A szeminárium, amelynek magasztos rendeltetése az volna, hogy hitet és vallásosságot terjesszen, hogy istápolja, erősítse az a kor vallásellenes áramlata közepette, amúgy is annyi ostromnak kitett vallási érzést, ez a szeminárium le-le tördeli a hordó dongáit összetartó abroncsokat és pusztítja a dongákat, azaz megsemmisíteni iparkodik hitünk és vallásunk alapját: a szentírást és a hagyományt és a bor még sem folyt még ki egészen, testvéreink nagy zöme, a szeminárium szellemét terjesztő papok „hívei” még mindig nem hagyták ott mind valamennyien ezen felekezetet, amelynek kötelékébe való tartozás annyi hátránnyal jár. Ha szentírásunk nem szentírás, ha a hagyomány – semmi és így hitünk és vallásunk minden alap nélkül való, ha a zsidó csak annyiban zsidó, hogy nem keresztény: valóban a csodák csodája, hogy még van neológ zsidóság.

A hitközség vallási intézményeinek a vallás alapjára való helyezését első lépésnek ismertük fel a felekezeti béke felé. A rabbi pedig a vallási intézmények legfontosabbikának a megtestesítője. Mert ő maga a vallás képviselője. Ő a hit és vallásosság öre. Szent hivatása a többi vallási intézmény fölött való örökösnek a kötelessége. Ezen kötelességnek azonban csak úgy tehet eleget, ha ő maga át van hatva az általa képviselt eszmének szentségétől. Aki vizet prédikál és bort iszik, aki „Isten igéjét” hirdeti, de maga sem Istenben és ennél fogva az igében sem hisz, akinek vallási meggyőződése és vallási működése között áthidalhatatlan űr tátong, akinek vallási működése sem egységes, amennyiben a szószéken a szentírás tanaiért hevül és hevít és az iskolában biblia-kritikát űz, aki – mint a majd a király és majd a koldus, majd a gentleman és majd a zsebmetsző, majd a haza mártírjának, majd pedig a hazaáruló szerepét játszó színész – majd valósággra buzdító és lelkesítő pap és majd szabadgondolkodó: az minden, de rabbi nem lehet.

Ez ugyan nem akarja mondani, hogy minden szemináriumi növendék istentagadó, atheista, szabadgondolkodó. Vannak szemináriumi növendékek, akiknek – amennyiben a szeminárium a hazulról és a jesivából hozott hitet nem tudta végképen a szívükből kipusztítani – még van hite. Ámde ezek a kivételek. Mert a szellem, amelyet a szeminárium terjeszt, – valóban itt az ideje, hogy neológ testvéreink jobbjai valahára belássák és ezen szomorú valósággal számoljanak – halál! A zsidó hit, a zsidó vallásosság, a zsidó erkölcs, a zsidó szellem és a zsidó nép halála.

A szemináriumra szüksége van a zsidóságnak. A leendő rabbikat tanítani kell és nevelni nehéz és felelősségteljes hivatásuknak. Csak az a rabbi képes a kor

kórságával, a hitetlenséggel, a modern eszmék veszélyeivel szembeszállani, aki azokat ismeri és csak akkor lehet súlya a rabbi szavainak azon veszélyek elleni küzdelmében, amelyeket a modernizmus az erkölcsiségre nézve méhében rejt, ha a modernizmus tévtanainak hódolók tudják, hogy rabbijuk ép úgy ismeri ezen tévtanokat, mint ők maguk. Aki az ellenséget, erejét s ennek mibenlétét nem ismeri, az nem harcolhat ellene sikerrel. De míg a modern tudományok tanulmányozása a leendő rabbit az ellenséggel és ennek erejével ismerteti meg, a Tórah és ennek szelleme: a hit adja a fegyvert az ellenség biztos legyőzésére. Ezért szent kötelessége a neológ zsidóságnak a szeminárium irányát megváltoztatni, hogy a szeminárium az őszinte hithűség, az igazi vallásosság és a tudás forrása, melegágya legyen.

Ezen lépésével meggyógyítja a neológ zsidóság a betegséget, amely a magyar zsidóság testét és erejét évtizedek óta emészti. Es ha megszűnik a betegség, eltűnik a tünet. A reorganizált szeminárium növendékei lépésről-lépésre meghódítják majd az orthodox hitközségeket. Mert a zsidó nép, amely igazságos és bölcs vezetőit mindenkor szeretettel és hiven követte, mikor vezetői félrevezették, a vezetőknél – hála Istennek – jobbnak bizonyult. Neológ testvéreink is jobbak a hivatalos neologianál és orthodox testvéreink is józanabbak és okosabbak lesznek a retrograd elemek miatt kötött kezű vezetőségnél. Mert míg ez mindent, még a vallás igaz érdekét is feláldozza az elvnek, az orthodox hitközségek majdan feláldozzák az elvet az – igazságnak és ha látják, hogy a szemináriumból kikerült rabbik a vallásosság és a zsidó tudás tekintetében sem állanak mögötte a legjobb jesivánövendékeknek sem és a mellett meg alapos míveltséggel is bírnak, bizony-bizony fittyet hánynak majd az elvnek és a magyar zsidóság

szervezete, amelynek megvalósítása eddig a lehetetlenség lehetetlenségének bizonyult, érett gyümölcsként pottyán majd bele a magyar zsidóság ölébe.

Egy embernek peres ügye támad embertársával szemben. Felkeres tehát egy ügyvédet, hogy ügyének vitelét reá bizza. Véletlenül azonban ő ellenszenves ezen ügyvédnek, míg ellenfele az ügyvéd testi-lelki barátja. – Mit fog ezen ügyvéd tenni? – Vagy nyíltan megmondja az illetőnek, hogy ellen- és rokonszenvenél fogva nem érez magában annyi erőt, hogy ügyét kellőképpen megvédelmezhesse, vagy – ha mégis vállalja – erkölcsi kötelessége ellen- és rokonszenvenek figyelmen kívül hagyása mellett minden tudását, minden igyekvését a reá bízott ügy szolgálatába állítani, hogy azt győzedelemre vigye. Az ügyet elvállalni és – elárulni, csúnya dolog. Tisztességes ember ezt nem teszi.

Vallásunk eszméje ügýfél, amely képviselőkre szorul, akik a hitközség” és a felekezet vallási intézményeiben megvalósítsák. Ezen képviselők mi vagyunk. Mi, ezen vallás fiai. Mi, azon ősök fiai, akik több mint három évezred óta ebben a vallásban éltek, érte küzdöttek és – ha kellett – érte haltak. Mi, azoknak utódjai, akiknek útját köny és vér jelzi több mint három évezred történetén át. Köny és vér, amelyet ezen vallásért hullattak őseink és hullatnak most is szerencsétlen testvéreink országokban, amelyekben az emberiség szava még nem jutott be a kormány tanácsába. Minden egyes közölünk ügyvédje, képviselője vallásunk eszméjének. Ne áruljuk hát el a reánk bízott eszmét! Ne árulja el az sem a vallási intézményekben, aki magánéletében ellenszenvvel viseltetik vele szemben és a valláselleni eszmékkal rokonszenvez. Mert az árulás volna. Hisz ott vannak a kávéházak, a klubok,

ott van a köz- és társadalmi élet, elég tág tér a modernizmussal való kacérkodásnak azok számára, akik a modernizmus egynapi életű eszméit a vallás örök igazságainak föléje helyezik. De a mikor vallásról van szó, akkor vagy képesek ellen- és rokonszenvüktől eltekinteni és a reájuk bízott eszme ügyét szívvel-lélekkel előbbre vinni, vagy pedig – álljanak félre. De árulókká ne legyenek. Ne vigyék bele vallásellenes eszméiket a vallási intézményekbe. Mert az árulás csúnya és nemtelen dolog.

Hagyjuk meg a vallási intézményeket a vallásnak. Hiszen ha igazságosak tudnánk lenni, következtetnünk kellene a modern kor erkölcsi romlottságáról a modernség eszméinek erkölcsromboló voltára és minthogy az erkölcsiség eszméjét a társadalmi életből végképen kiküszöbölni nem akarhatjuk, be kellene látnunk, hogy kénytelenek vagyunk a valláshoz visszatérni, az erkölcsiség egyedüli és kizárólagos forrásához. De ha nem is akarunk következtetni, ha gyöngék vagyunk is ahhoz, hogy magánéletünket a vallás korlátai közé szorítsuk: a vallási intézmények vallási mivoltához ne nyúljunk ott és akkor ahol és amikor, azt megvalósítanunk kell.

A magyar zsidóság jobbik része – reméljük – áruló nem lesz. Meg fogja szívlelni az igazság szózatát és ha üt a cselekvés órája, – jóvá fogja tenni az előbbi nemzedék hibáját, bűnét. Meg fogja tisztítani az atyák emlékét a magyar Izrael kettészakadásának, a felekezeti béke megbontásának bűnétől azáltal, hogy eltávolítja az éket az egyesülés a béke akadályát a felekezet életéből.

Az Isten egyik neve: Béke. Pecsétje. Igazság a g. A pecsét a név kifejezője. Mert béke és igazság együtt jár. Ott lehet béke, ahol igazság van.

Legyen hát igazság és legyen béke.

Valószínűleg meg az Isten szavai: „És egyesítem őket egy néppé ... és nem alkotnak többé két népet és nem oszlanak szét többé két kormányra ... és kötök velök béke-frigyet, örök frigyem lesz velök és lesznek Istenük es ők népemmé lesznek.” (Ezekiel: 37, 22–27.)

Úgy legyen!